

Is het een goede zaak om grote predatoren in het Oostvaardersplassen-gebied te introduceren?

J.L. van Haften

Voor wij, geladen door een enthousiasme om alles wat hier verloren is gegaan weer terug te halen, het uitroepen dat het niet alleen een goede zaak is, maar dat het moet kunnen; en voor wij door angst voor deze diersoorten (het roodkapjesyndroom) of door nuchter na te denken het bijna uitschreeuwen dat dit nooit zal moeten gebeuren in een land als het onze, moeten wij trachten op objectieve wijze dit vraagstuk te benaderen.

Wanneer wij over inrichting en beheer van natuurgebieden gaan denken en spreken ligt het voor de hand dat wij - afhankelijk van de biotoop - de mogelijkheden voor plant en dier gaan invullen. Bepaalde soorten zullen een dergelijk gebied op eigen kracht kunnen bereiken en bevolken, andere beslist niet.

In het Oostvaardersplassengebied kwamen in eerste instantie zonder onze 'hulp' watervogelsoorten, die, toen de eerste stappen om Zuidelijk Flevoland droog te leggen werden ondernomen, in aantallen en soorten nog al fluctueerden.

Naarmate de polder droger werd kwamen er ook zoogdieren, die een kans zagen een nieuw leefgebied te betrekken. Zo zagen wij al snel een hazenpopulatie ontstaan gevolgd door Ree en Konijn. Daar bleef het niet bij en naast een aantal kleinere zoogdieren kwamen ook hun predatoren mee om hun rol binnen het ecosysteem dat was ontstaan, te vervullen. Zo kwamen de Bunzing en de Wezel, gevolgd door de Vos, die zich de laatste jaren meer en meer over de gehele polder wist

Er zou hooguit plaats zijn voor één enkel paar-tje Lynxen.

Foto: Vincent Wigbels.

uit te breiden. De Wasbeer en de Beverrat hebben evenals de Muskusrat voor het niet te vermijden exotisch tintje gezorgd.

Om de schade aan land-, tuin- en bosbouw zo veel mogelijk te voorkomen moest de hazenstand al vrij snel tot een bepaald niveau worden teruggebracht. Hetzelfde speelde zich enkele jaren later af voor het reewild, waarvan zich een geweldig gezonde populatie in de polder had ontwikkeld. Jonge bossen, veel loofhout, veel en goed voedsel, geen predatoren en een gezond (niet geïnfecteerde) bodem waren de oorzaak hiervan.

Om de reewildschade binnen de perken te houden en de gezondheid van de reewildpopulatie te behouden worden jaarlijks een vastgesteld aantal Reeën door middel van de jacht uit de populatie gehaald. Grote predatoren die dit zouden moeten doen, zijn immers in ons land niet meer aanwezig.

Niets is meer begrijpelijk dan dat men in deze tijd, waarin men veel meer dan vroeger doet aan de bescherming van de natuur, denkt aan het terugbrengen van grote predatoren als Wolf, Lynx en Beer. Op deze wijze zouden wij een natuurgebied nog natuurlijker kunnen maken en wordt de invloed van de mens zo veel mogelijk teruggedrongen. Theoretisch dus een prima zaak!

Als 'roofdierengek' zou ik het zelf ook echt fantastisch vinden in ons eigen land deze diersoorten in de vrije wildbaai te kunnen waarnemen, maar...

'Bezint eer gij begint' en ga dus inderdaad niet beginnen voor je op alle facetten van een dergelijke (her)introductie te bezinnen. Kunnen wij in ons land, zoals dit er vandaag de dag uitziet, grote roofdieren die biotoop, die ruimte, dat voedsel en die rust geven die zij echt nodig hebben?

Laten wij daarom de Beer, de Lynx en de Wolf even de revue laten passeren.

De Bruine Beer (*Ursus arctos*) leefde hier inderdaad vroeger maar wel onder geheel andere en voor hem veel betere omstandigheden. Kijken wij naar die gebieden waar de Bruine Beer in Europa nog wel voorkomt dan zien wij bijvoorbeeld dat in Joegoslavië, waar ik hem verscheidene keren en in verschillende gebieden heb kunnen bespeuren en heb kunnen observeren, de Beer in dichtheden van 1 per 2.500 tot 10.000 ha voorkomt: tenzij men begint met het bijvoederen van mais en kadavers op zogenaamde voederplaatsen (Verstraël 1988).

In het Cantabrische gebergte (Spanje), waar

Het oorspronkelijke verspreidingsgebied van de Lynx (uit Hell 1971).

nog ongeveer 120 Bruine Beren leven in een gebied van totaal 1.800.000 hectare heeft mijn collega Tony Clevenger met behulp van telemetrie enkele jaren achtereen één zelfde Beer kunnen volgen in zijn doen en laten. Het leefgebied van deze Beer bestond uit een oud eiken/beukenbos ver van alle activiteiten van de mens en was ongeveer 4700 ha groot. Het voedsel bestond voor 90% uit plantaardig materiaal aangevuld met enkele hoefdieren, zowel wild als gedomesticeerd. Het voortbestaan van de Beer wordt daar bedreigd door een verlies aan goede habitat onder meer door fragmentering van het gebied door wegeaanleg (Clevenger in voorbereiding).

Ruimte en rust zijn naast voldoende voedsel dus van het grootste belang.

Terug naar de Oostvaardersplassen. Wanneer het voedsel geen belemmering zou zijn (hebben ik mij afvraag) dan is het de biotoop wel. Zowel in Joegoslavië als in Spanje worden vooral de oude loof- of gemengde bossen bewoond door de Beren, die 's winters in rotsspleten, grotten of onder bomen hun nesten maken. Dikke vaak dode bomen worden door Beren als 'krabpalen' gebruikt. Een dergelijke biotoop kunnen wij hun niet bieden en zeker niet de ruimte die ze nodig hebben in een gebied van 5500 ha, waarvan zeker 3600 ha ongeschikt is als leefgebied. Bovendien zou er dan hooguit maar één exemplaar

Waarschijnlijk zou de wat kleinere en in meer vlak terrein opererende Pardellynx (*Lynx pardina*) geschikter zijn voor het poldergebied. De habitat en voedselkeuze zouden beter overeenkomen met de door deze lynx gestelde eisen.

kunnen leven, wanneer wij naar de grootte van de natuurlijke leefgebieden kijken. Voor twee Beren, die je toch op z'n minst zou moeten hebben om van nakomelingen min of meer verzekerd te zijn, is het gebied dus 'so-wieso' al veel te kleinschalig. Natuurgebieden die voor ons bijzonder groot zijn, zijn voor grote predatoren nog maar klein! Daarbij komt nog de isolatie, waarin je de

Voor de Bruine Beer zijn de Oostvaardersplas-
sen te kleinschalig.
Foto: Vincent Wigbels.

dieren brengt: daarover later meer. Het is dus beslist geen 'beregloed' idee om in ons land nog aan terugkeer van de Bruine Beer te denken.

De Lynx (*Lynx lynx*) heeft in ons land nooit in het wild geleefd, dus wat dat betreft spreken wij, wanneer wij het over introductie hebben van deze predator, niet over een herintroductie en zouden wij – gezien het standpunt omtrent het invoeren van exoten – meteen al moeten afzien van deze gedachte.

Los daarvan kijken wij nu even naar de eisen die de Europese Lynx aan zijn biotoop stelt. Hij preferereert nog meer de bossen (en met name de ondergroeirijke oudere gemengde bossen) dan de Wolf dit doet. Vooral die gebieden die niet of nauwelijks voor de mens toegankelijk zijn. Alhoewel de Lynx een nachtdier is blijkt hij toch erg gevoelig te zijn voor verstoring.

De grootte van de individuele leefgebieden varieert in de diverse lynxgebieden in Europa afhankelijk van voedselaanbod, populatiedichtheid en de geschiktheid van de biotoop (met name rust en dekking). Zo worden in de literatuur oppervlakten van 500 tot 30.000 hectare genoemd (Matjuschkin 1978).

Zelf mocht ik de herintroductie van de Lynx (3 paartjes) in Slovenië (Joegoslavië) in 1973 van dichtbij meemaken en volgen tot op de

dag van vandaag toe. Op enkele problemen na met schade aan binnenrasters gehouden dieren is dit een groot succes geworden dank zij de geweldig uitgestrekte bossen, bergachtig terrein met veel rust en een overvloed aan voedsel. Alleen in die gebieden waar Wolven voor de nodige onrust en voedselconcurrentie zorgen is de Lynx meestal weer snel verdwenen evenals in door de mens veelbezochte gebieden. In vijftien jaar tijd heeft de Lynx zich nu in een gebied met een straal van rond de 100 km gevestigd of getracht zich te vestigen. Helaas is de verbinding met andere lynxpopulaties buiten Joegoslavië nog niet gerealiseerd daar onder meer een concentratie van steden, dorpen, hun verbindingswegen en industriegebieden dit verhinderen. Toch hopen wij dat er dank zij de herintroducties in het Alpeengebied en de Vogezen verbindingen tussen deze populaties tot stand komen waardoor de kans van voortbestaan van de Europese Lynx wordt (Wotschikowsky 1977) gewaarborgd.

Daar het voedsel van de Lynx uit allerlei prooidsoorten van muizen tot en met hertekalveren toe (inclusief diverse vogelsoorten) kan bestaan zou er wat dat betreft voorlopig in het Oostvaardersplassengebied voldoende te vinden zijn, maar ook hier botsen wij weer tegen het ruimteprobleem.

Er zou hooguit voor één enkel paartje Lynxen plaats zijn, aan een populatie hoeven wij dus niet te denken!

Waarschijnlijk zou de wat kleinere en in meer vlak terrein opererende Lynx uit het Iberische schiereiland de zogenaamde Pardellynx (*Lynx pardina*) geschikter zijn voor het poldergebied. De habitat en voedselkeuze zouden beter overeenkomen met de door deze Lynx gestelde eisen. Behalve dat het niet eenvoudig zal zijn exemplaren voor een dergelijk experiment te krijgen, ze zijn namelijk nog maar in geringe populatie aanwezig, zijn wij dan nog sterker bezig met het binnenhalen van een exoot. Ook hier is weer de isolatie die door ons gecreëerd zou worden, mijn grootste bezwaar.

Ten slotte de Wolf (*Canis lupus*), die mij het meest na aan het hart ligt, omdat ik mij sinds 1982 actief met de Wolf op het Iberisch schiereiland bemoei en eveneens een onderzoek naar het voorkomen en leefwijze van de Wolf in Joegoslavië mocht beginnen.

Wat de Wolf in ons land betreft weten wij dat hij in het midden van de vorige eeuw voorgoed hier is verdwenen. Dus veel recenter dan

de Bruine Beer en daarom, zou men kunnen zeggen, lijkt reintroductie van deze vrij recent in ons land uitgestorven soort veel redelijker. Maar zijn de omstandigheden nu gunstiger dan toen de Wolf 'moest' verdwijnen?

Wolven zijn dieren die in de meeste gebieden waar zij nog voorkomen, een groot deel van het jaar in zogenaamde 'packs' leven.

Dit zijn groepen die meestal opgebouwd zijn uit een familie Wolven, soms aangevuld met uit andere packs verstoten Wolven. In de Verenigde Staten berekende men dat één pack Wolven (waarvan minsten één exemplaar van een zenderhalsband was voorzien) gemiddeld 23.000 hectare leefgebied gebruikte (Wolves of the World 1982). David Mech geeft aan, dat per Wolf zeker op 2500 tot 4000 hectare leefgebied moet worden gerekend, althans in de gebieden waar hij zijn onderzoek heeft gedaan.

In Noord-Portugal, waar wij niet met packs te maken hebben, maar met min of meer solitaire Wolven, is de grootte van een individueel leefgebied - naar gegevens die wij uit ons telemetrisch onderzoek verkregen - gemiddeld 1500 hectare. Deze grootte wordt sterk beïnvloed door de kwaliteit van het leefgebied, de aanwezigheid van prooidieren (en

Voor de Wolf zouden de Oostvaardersplassen een té klein leefgebied zijn.

Tekening: J.L. van Haften.

Reeën in de door Heckrunderen en Koniks begraasde ruigten.

Foto: Vincent Wigbels.

soms de voorkeur voor een bepaalde soort), het klimaat, activiteiten van de mens en het al of niet aanwezig zijn van een alternatief leefgebied in de naaste omgeving. Het levensgrote probleem, zowel in Portugal, Spanje als Joegoslavië is dat Wolven kennelijk een voorkeur hebben voor gemakkelijk te verkrijgen prooidieren. Schapen en geiten zijn daarom naast andere huisdieren (ook de hond) een welkom gerecht op het menu van de Wolf, hetgeen hem natuurlijk niet in dank wordt afgenomen door de bevolking en waardoor hij zijn eigen voortbestaan sterk negatief beïnvloedt!

Wanneer wij, terugkerend naar het Oostvaardersplassengebied, de overlevingskans voor Wolven in dit gebied onder de loep nemen dan botsen wij in de eerste plaats weer tegen het veel te kleine leefgebied van rond de 2000 ha voor een wolvenpack. Met veel kunst en vliegwerk zou er één paartje Wolven kunnen leven, want voedsel en dekking zijn er voldoende voor hen. Maar zodra er uitbreiding komt zullen de Wolven een groter leefgebied nodig hebben en dan kan de veeteelt in de polder wel worden vergeten!

Willen wij dat de Wolf en zijn prooidierpopulatie in een bepaald 'evenwicht' blijven dan

moeten er (afgezien van de factoren, klimaat en verstoring) per Wolf ongeveer honderd Edelherten in het leefgebied aanwezig zijn. Dus voor twee Wolven zouden er al tweehonderd herten moeten lopen, hetgeen op die 2000 ha (1 per 10 ha; terwijl wij op de Veluwe met 1 per 100 ha al in de problemen zitten!) natuurlijk tot de meest grote onmogelijkheden behoort.

Een zelfregulerend, zo volledig mogelijk ecosysteem is dus op een dergelijke oppervlakte absoluut onmogelijk. Dat waar wij mee bezig zouden zijn wanneer wij werkelijk tegen beter weten in toch Edelherten, Wilde Zwijnen, Elanden en dergelijke naast de reeds aanwezige Reeën, Hazen, Konijnen, diverse vogelsoorten en de al geïntroduceerde exoten als runderen en pony's gaan uitzetten en dan met een paar grote roofdieren te introduceren denken een zelfregulerend ecosysteem te hebben samengeknutseld, is het boetseren met levende wezens omdat wij hier niets groters kunnen vinden in ons overbevolkte landje en omdat wij toch onze (héél goed te begrijpen) wens in vervulling willen zien gaan.

Wij moeten dus geen Elanden en Wolven gaan 'houden' vóór wij over zulke uitgestrekte natuurterreinen kunnen beschikken, die werkelijk leefruimte voor in dat ecosysteem passende volledige populaties van prooi- en predatorsoorten bieden. Misschien moeten wij dan wel op een volgende ijstijd wachten,

Het jaarrondbegrazingsgebied bestaat nog voornamelijk uit droge rietvelden met boomgroepjes en brandnetelruigten.

Foto: F.W.M. Vera

want een massa-emigratie van de mens zie ik op een andere manier niet gebeuren.

Het grootste en meest ernstige probleem mijns inziens is, zoals ik bij de Bruine Beer en de Lynx al aangaf, dat wij bij introductie van deze grote roofdieren bezig zijn een héél erg geïsoleerd groepje in het leven te houden. Dieren die absoluut geen kans hebben met andere soortgenoten in de omgeving uit te wisselen. In de verste verte is dat momenteel onmogelijk. Vanuit deze grote predatoren bezien betekent dit uitzetten van enkelingen dus het ergste dat wij hun zouden kunnen aandoen en dat alleen voor òns genoeg. Wij zien toch de problemen al in dierentuinen, waar niet op tijd voor de nodige uitwisseling kon worden gezorgd. Dit kunnen en mogen

wij - met ons ontwikkelde brein - de Bruine Beer, de Lynx noch de Wolf aandoen.

Denken wij ondanks alles tòch nog aan dergelijke manipulaties met levende wezens, dan zijn wij bezig met niets meer dan het inrichten van safariparken in plaats van het in stand houden van natuurlijke ecosystemen. Nee, laat de grote roofdieren dáár leven waar zij nog werkelijk kunnen leven en laten wij ons sterk maken en er voor vechten dat het in die gebieden ook mogelijk blijft! Dat is miljoen maal beter dan van Nederland een Safariland te willen maken!

■ Dr. J.L. van Haften, Sweelincklaan 13, 6865 JB Doorwerth.

LITTERATUUR:

- Clevenger, A.P. (1987): Conservation and preliminary ecological data of Spains relict brown bear population. Proceeding IUGB Congress, Krakow.
- Harrington, F.H. & P.C. Paquet (1982): Wolves of the world.
- Hell, P. (1971): Der Luchs und seine Erhaltung in Europa. Natur und Mensch 13.
- Matjuschkina, E.N. (1978): Der Luchs. Die Neue Brehm-Bücherei.
- Verstraël, T.J. (1988): De verspreiding van de bruine beer *Ursus arctos* in Europa. Lutra 31 (1) : 44-61.
- Wotschikowsky, U. (1978): Der Luchs, Erhaltung und Wiedereinbürgerung in Europa.